

VAASAN HOVIOIKEUS

PL 217, 65101 VAASA

Puh. 06 - 3238 211

Fax. 06 - 3238 295

27.2.2004

Oikeusministeriö

PL 25

00023 VALTIONEUVOSTO

2. 03. 2004

Ad 32 / 41 / 2002
OM 628 : 00 / 2002

Oikeusministeriön kirje 15.1.2004 OM 32/41/2002

LAUSUNNON ANTAMINEN

Oikeusministeriö on pyytänyt viitekirjeellään hovioikeudelta lausuntoa hallituksen esityksen muotoon virkamiestyönä laaditusta ehdotuksesta ihmissalakuljetusta, lapsipornografiaa ja Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjoja koskevista säännöksistä. Lausuntopyyntö on siten kaksivaiheinen, että Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjojen täytäntöönpanoa koskeva osa ei sisälly nyt annettavaan lausuntoon.

1. Ehdotuksen sisältö ja tavoitteet

Esityksen tarkoituksena on muuttaa laittoman maahantulon järjestämistä ja lapsipornografiaa koskevaa rikosoikeudellista sääntelyä siten, että säännökset tulevat sopusointuun Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden kanssa. Sen sijaan kansallisella tasolla muutostarpeet eivät ole yhtä ilmeisiä.

Laittoman maahantulon järjestämistä esitetään muutettavaksi niin, että se koskee myös maahantuloa Suomeen kauttakulkua varten. Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi uusi rangaistussäännös törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä.

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämistä koskevaa rangaistussäännöstä esitetään muutettavaksi siten, että säännöksessä otettaisiin käyttöön lasta koskeva 18 vuoden ikäraja, jolloin kysymyksessä olevaa ikää nuorempien ohella lapsena pidettäisiin henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää, mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi. Säännökseen sisältyvää tekotapaluetteloa esitetään täydennettäväksi. Pykälässä mainitaan erikseen tekotapana maastavienti ja tuonti Suomen kautta muuhun maahan, eikä valmistamisen ja maahantuonnin rangaistavuuden edellytyksenä enää olisi, että teko on tehty levittämistarkoituksessa. Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisen yritys säädettäisiin ehdotuksen mukaan rangaistavaksi. Ehdotetut sääntelyn tiukennukset koskisivat myös väkivalta- ja eläinpornografiaa, vaikka kansainväliset velvoitteet edellyttävät vain lapsipornografian levittämistä koskevia rangaistussäännösten muutoksia. Rikoslakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi rangaistussäännös törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä, jolloin rangaistusasteikkona on vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta. Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon enimmäisrangaistus ehdotetaan korotettavaksi nykyisestä kuudesta kuukaudesta yhdeksi vuodeksi vankeutta, sillä ehdotuksessa Euroopan unionin puitepäättökseksi lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta edellytetään, että kaikista puitepäättöksen mukaisista rikoksista on voitava määrätä vankeusrangaistus, jonka enimmäispituus on vähintään 1 - 3 vuotta.

Pakkokeinolakia esitetään muutettavaksi siten, että epäiltäessä jotakuta törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä tai törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä *telekuuntelu* olisi mahdollista. Tältä osin työryhmän loppumietintöön sisältyy eriävä mielipide.

2. Laittoman maahantulon järjestämistä koskeva rangaistussäännös

Laittoman maahantulon järjestämisestä säädetään nykyään voimassa olevassa rikoslain 17 luvun 8 §:ssä. Euroopan unionin direktiivissä laittoman maahantulon ja maassa oleskelun avustamisen ehkäisemisestä

lausutaan, että kunkin jäsenvaltion on otettava käyttöön asianmukaiset seuraamukset henkilölle, joka tarkoituksellisesti auttaa henkilöä, joka ei ole jonkin jäsenvaltion kansalainen, saapumaan jäsenvaltion alueelle tai kulke-
masta sen kautta kyseisessä jäsenvaltiossa ulkomaalaisten maahantulosta tai kauttakulusta annetun lainsäädännön vastaisesti.

Nykyisessä rikoslain 17 luvun 8 §:ssä mainitaan tekotapana muun muassa se, että joku tuo tai yrittää tuoda Suomeen ulkomaalaisen, jolla ei ole maahantuloon vaadittavaa passia, viisumia tai oleskelulupaa. Koska on tulkinnanvaraista, koskeeko tekotapa "tuo Suomeen" myös direktiivissä tarkoitettuja tilanteita, joissa henkilö tulee Suomeen vain kauttakulkua varten, asian selventämiseksi on katsottu aiheelliseksi mainita kauttakulku säännöksessä erikseen. Lainkohtaan esitetään lisättäväksi vielä selvyiden vuoksi maininta passin ohella muusta matkustusasiakirjasta, jollainen voi olla esimerkiksi passin korvaavaksi asiakirjaksi hyväksytty henkilötodistus. Hovioikeus kannattaa säännöksen sanamuodon täsmentämistä esitetyillä tavoilla.

3. Törkeän laittoman maahantulon järjestämistä koskeva rangaistussäännös

Puitepäättöksen mukaan Euroopan unionin jäsenvaltion on varmistettava, että laittoman maahantulon järjestämistä koskevista rikoksista voidaan langettaa vankeusrangaistus, jonka enimmäispituus on vähintään kahdeksan vuotta, jos rikos on tehty taloudellisen hyödyn saamiseksi ja jos rikos on tapahtunut rikollisjärjestön toimintana tai rikos on tehty siten, että rikoksen kohteena olleiden henkilöiden henki on vaarantunut. Vankeusrangaistuksen enimmäispituuden on oltava joka tapauksessa vähintään kuusi vuotta. Näin voidaan menetellä tilanteessa, jossa tämä on välttämätöntä kansallisen rangaistusjärjestelmän johdonmukaisuuden takaamiseksi ja jossa rangaistus vastaa ankarimpia vastaavan törkeysasteen rikoksista määrättäviä enimmäisrangaistuksia.

Ehdotuksessa esitetään säädettäväksi uusi törkeää tekemuotoa koskeva 17 luvun 8a §, jonka mukaan rikoksentekijä on tuomittava törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä, jos sillä aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä

huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka erityisen tuntuva kärsimystä tai rikos on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Rangaistusasteikko on vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta.

Kuten edellä on mainittu puitepäättöksen mukaan rangaistus raskauttavien asianhaarojen vallitessa tehdystä teosta tulee kysymykseen, jos rikos on tehty taloudellisen hyödyn saamiseksi *ja* jos siihen liittyy jompikumpi puitepäättöksen tarkoittamista raskauttavista seikoista eli rikoksen tekeminen järjestäytyneen rikollisryhmän osana tai rikoksen tekeminen siten, että sen kohteena olleiden henkilöiden henki on vaarantunut. Ehdotuksen mukaiseen tunnusmerkistöön ei sisälly määritelmää taloudellisen hyödyn tavoittelemisesta.

Hovioikeus hyväksyy törkeää tekemuotoa koskevan rangaistussäännöksen säätämisen ehdotetussa muodossa. Törkeän laittoman maahantulon järjestäminen voi tapahtua myös muussa tarkoituksessa kuin pelkästään maahantulon järjestäjän taloudellisessa intressissä. Näin ollen ei ole perusteltua rajata teon törkeysarviointia siihen, että rikos on suoritettu taloudellisen hyödyn saamiseksi. Selvää on, että taloudellisen hyödyn tavoittelu tulee otetuksi huomioon teon kokonaistörkeysarvostelussa.

Esityksen mukaan raskauttamisperuste on Suomessa vakiintuneesta poikkeava sikäli, että se koskee tekoa, jota voitaisiin arvioida myös erillisenä rikoksena. Kirjoitustavan taustalla on ensisijaisesti Euroopan unionin puitepäättöksissä omaksuttu kirjoitustapa. Koska esimerkiksi törkeän vammantuottamuksen tunnusmerkistön täyttävä teko kuuluu olennaisena osana kohdan mukaiseen laittoman maahantulon järjestämisen tunnusmerkistöön, ei törkeästä vammantuottamuksesta tulisi rangaista erikseen. Rangaistuksen mittaamisessa voitaisiin ottaa huomioon, millaisen teon seurauksena ruumiinvamma on aiheutunut. Jos sen sijaan rikoksentekijä on kohdistanut salakuljetettavaan maahanmuuttajaan esimerkiksi sellaista pahoinpitelyä, jota ei ole tehty laittoman maahantulon järjestämisen tarkoituksessa, tästä tulisi rangaista erikseen.

Esityksen mukaan kansallisen rangaistusjärjestelmän johdonmukaisuus edellyttää, että teon enimmäisrangaistus olisi kuusi vuotta vankeutta. Rangaistus täyttää esityksen mukaan myös sen vaatimuksen, että se vastaa ankarimpia vastaavan törkeysasteen rikoksista määrättäviä enimmäisrangaistuksia.

Hovioikeus toteaa, että teossa on kysymys törkeän laittoman maahantulon järjestämistä koskevan tekomuodon mukaisesti toiminnasta, jos laittoman maahantulon järjestämisessä aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka erityisen tuntuva kärsimystä ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Säännöksen sanamuoto on tältä osin yhdensuuntainen törkeää pahoinpitelyä koskevan rikoslain 21 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdan kanssa, jossa lausutaan, että jos pahoinpitely aiheuttaa toiselle vaikean ruumiinvamman, vakavan sairauden tai hengenvaarallisen tilan ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomitettava törkeästä pahoinpitelystä. Törkeän pahoinpitelyn enimmäisrangaistus on kymmenen vuotta vankeutta. Koska asiassa ei ole perusteita asettaa toisaalta törkeään pahoinpitelyyn ja toisaalta törkeän laittoman maahantulon järjestämisen tarkoituksessa vastaavanlaiseen tekoon syyllistyvää eri asemaan sen perusteella, että teko täyttää törkeän pahoinpitelyn sijasta törkeän laittoman maahantulon järjestämisen tunnusmerkistön, hovioikeus esittää, että teon enimmäisrangaistuksen korottamista vielä harkitaan. Laittoman maahantulon järjestämistä koskevan rikoksen raskauttamisperusteen kirjoitustapahan vastaa samaa kuin mitä työryhmän ensimmäisessä osamietinnössä törkeän parituksen ja törkeän ihmiskaupan yhteydessä on esitetty säädettäväksi. Rangaistukseksi törkeästä ihmiskaupasta on tuossa yhteydessä esitetty vankeutta vähintään kaksi ja enintään kymmenen vuotta.

4. Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämistä koskeva rangaistussäännös

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä säädetään nykyään voimassa olevassa rikoslain 17 luvun 18 §:ssä. Lapsipornografiana on tällöin pidetty ainakin sellaista kuvaa tai tallennetta, joka esittää sukupuoliyhteyttä tai siihen rinnastettavaa toimintaa, jossa ainakin yhtenä

osapuolena on henkilö, joka biologiselta kehitykseltään on alle 16-vuotiaan tasolla.

Sekä lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja että ehdotus lasten seksuaalista hyväksikäyttöä ja lapsipornografiaa koskevaksi Euroopan unionin puitepäätökseksi edellyttävät, että lapsipornografialla tarkoitetaan alle 18-vuotiasta esittävää pornografiaa. Sen sijaan Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskeva yleissopimus sallii ikärajan asettamisen 16 vuoteen.

Esityksen mukaan ei voida käytännön syistä edellyttää, että kuvassa esiintyvän henkilön ikä tulisi pystyä selvittämään. Jos ikä joudutaan arvioimaan vain kuvan perusteella, ensisijaisesti rangaistavuuden piiriin kuuluvat kuvat, jotka esittävät henkilöä, jonka kehitys kohti sukupuolista kypsytyttä on vielä kesken. Ehdotetun rikoslain 17 luvun 18 §:än sisältyy 5 momentti, jossa 18 vuoden ikärajasta on tehty siten poikkeus, että säädöstä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan valmistamisesta ei sovelleta, jos kuva esittää kuusitoista vuotta täyttänyttä henkilöä, jonka suostumuksella kuva on valmistettu hänen yksityistä käyttöönsä varten, ja jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsytydessä ei ole suurta eroa. Poikkeus vastaa puitepäätöksen 3 artiklan 2 kohdan b-alakohtaa, jossa sallitaan jäsenvaltioille tämänkaltaisen poikkeus lapsipornografian tuotannosta ja hallussapidosta. Esitys ei anna aihetta huomautuksiin.

Voimassa olevan rikoslain 17 luvun 18 §:n mukaan sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä tuomitaan se, joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai levittää taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta tai väkivaltaa taikka eläimeen sekaantumista.

Esityksen mukaisessa rikoslain 17 luvun 18 §:ssä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä rangaistaan sitä, joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana, vie maasta, tuo maahan taikka muuten levittää kysymyksessä olevia kuvia tai kuvatallenteita. Hovioikeus kannattaa ehdotettua tekotapaluettelon tarkentamista siten, että tekotapana mainitaan erikseen myös maastavienti ja tuonti Suomen kautta muuhun maahan.

Ehdotetut muutokset perustuvat myös muilta osin pitkälti Suomea sitoviin kansainvälisiin sopimuksiin ja velvoitteisiin eikä ehdotus anna niiltäkään osin aihetta huomautuksiin.

5. Törkeän sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämistä koskeva rangaistussäännös

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi törkeää tekomuotoa koskeva rangaistussäännös. Sen mukaan, jos sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisessä lapsi on erityisen nuori, kuvassa esitetään myös vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi, rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai rikos on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.

Ehdotus Euroopan unionin puitepäättökseksi lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta edellyttää, että lapsipornografian levittämisestä on voitava tuomita 5 - 10 vuoden vankeusrangaistus, milloin teko on tehty artiklassa lueteltujen raskauttavien asianhaarojen vallitessa. Jos ilmenee, että kuvan valmistamisessa on vaarannettu lapsen henki, käytetty törkeää väkivaltaa tai aiheutettu erityistä vahinkoa, teot tulevat rangaistaviksi erillisinä rikoksina kuten törkeänä pahoinpitelynä. Esityksessä ehdotettu säännöksen muotoilu ei anna aihetta huomautuksiin.

6. Telekuuntelu

Pakkokeinolain 5 a luvun 2 §:n 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 kohta, jonka mukaan epäiltäessä jotakuta törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä tai törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kuunnella ja tallentaa televiestejä, joita epäilty lähettää hallussaan olevasta tai oletettavasti muuten käyttämästään teleliittymästä, teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta, taikka tällaiseen teleliittymään, teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen tulevia hänelle tarkoitettuja viestejä,

jos saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Perustuslain 10 §:n 2 momentin mukaan kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Lailla voidaan kuitenkin säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen muun muassa yksilön ja yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten tutkinnassa.

Esityksen mukaan törkeän laittoman maahantulon järjestäminen on rikos, jonka tutkinnassa telekuuntelusta olisi käytännössä apua, vaikka suurelta osin teleliikenne tapahtuukin ulkomailla suomalaisen telekuuntelun ulottumattomissa. Myös lapsipornografian levittämisessä telekuuntelumahdollisuus eli mahdollisuus hankkia reaaliaikaisesti tieto viestin sisällöstä täydentäisi tärkeällä tavalla muita poliisin käytössä olevia tutkintakeinoja. Niitä ovat muun muassa televalvonta, etsintä ja takavarikko sekä mahdollisuus selvittää Internet- eli IP-osoitteiden haltijatiedot.

Työryhmän mietinnön liitteenä olevassa eriävässä mielipiteessä todetaan, että telekuuntelulla puututaan varsin syvälle yksilön perustuslaissa suojattuun viestintään ja yksityisyyteen, joiden rajoittamisen tulee olla osoitettu välttämättömäksi demokraattisessa yhteiskunnassa, jolloin rikoksia ei tule ilman selviä perusteita lisätä telekuuntelun piiriin. Koska tietoliikenne törkeän laittoman maahantulon järjestämisestä koskevissa tilanteissa tapahtuu suurelta osin käytännössä suomalaisen telekuuntelun ulottumattomissa ulkomailla, eriävässä mielipiteessä vastustetaan telekuuntelumahdollisuuden laajentamista enemmistön tältä osin esittämällä tavalla.

Kuten työryhmän enemmistö myös hovioikeus katsoo, että pykälän piiriin ehdotettujen tekojen vakavuus edellyttää niiden liittämistä kysymyksessä olevaan rikosluetteloon. Rikosten laatu huomioon ottaen telekuuntelulla voidaan olettaa olevan myös käytännön merkitystä, vaikka törkeän laittoman maahantulon järjestämisestä koskevien rikosten yhteydessä teleliikenne tapahtuukin suurelta osin suomalaisen telekuuntelun ulottumattomissa. Työryhmän enemmistön esittämällä lainmuutoksella ei puututa hovioikeuden käsityksen mukaan tarpeettomasti perustuslaissa suojattuun viestintään.

yksityisyyteen ottaen huomioon telekuuntelulle asetetut vaatimukset ja vakavien rikosten selvittämisen tärkeys.

Presidentti

Ingvar Krook

Kansliapäällikkö

Tomi Vistilä

Hovioikeuden lausunnon ovat valmistelleet hovioikeudenneuvos Pirjo Latvala ja viskaali Anne Nevalainen